

УДК 327/474/476 ВКЛ/ (091)“15”

**ДЫПЛАМАТЫЧНАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ ВЯЛІКАГА КНЯСТВА ЛІТОЎСКАГА
НА МАСКОЎСКИМ НАКІРУНКУ ў 1592 – 1596 ГАДАХ****С.А. ЛАШКЕВИЧ***(Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Мінск)*

Разглядаецца дыпламатычная дзейнасць Вялікага княства Літоўскага на маскоўскім накірунку ў 1592 – 1596 гадах. Узаемаадносіны ВКЛ і Масквы ў гэтыя гады характарызуецца раішэннем двухбаковых праблем шляхам мірных перамоў і некаторых кампрамісаў. Аўтар на аснове крыніц і літаратуры прааналізаваў уплыў міжнародных фактараў на знешнепалітычную пазіцыю ВКЛ у разглядаемы гістарычны перыяд, вывучыў прадстаўніцтва Княствам інтарэсаў Шведскага Каралеўства ў Маскоўскай дзяржаве, выявіў спрэчныя памежныя тэрытарыяльныя пытанні паміж ВКЛ і Маскоўскай дзяржавай, абазначыў гандлёва-эканамічную праблематыку адносін Княства і Масквы. Адносіны ВКЛ і Маскоўскай дзяржавы разглядаюцца праз прызму інтарэсаў літвінскай палітычнай эліты і абавязкова ў кантэксце складаных унутрыпалітычных працэсаў адзінай федэрацыі, а таксама ў кантэксце адносін Рэчы Паспалітай і Маскоўскай дзяржавы.

Уводзіны. Па ўмовах Люблінскай уніі 1569 года паміж Вялікім княствам Літоўскім (ВКЛ) і Каронай Польскай пытанні знешняй палітыкі і абароны сталі агульнай справай усёй Рэчы Паспалітай. Тым не менш ВКЛ у другой палове XVI стагоддзя захоўвала як частку ўнутрыпалітычных, так і знешнепалітычных паўнамоцтваў у рамках адзінай дзяржавы. Спецыфіка знешняй палітыкі Рэчы Паспалітай асноўвалася на своеасаблівым падзеле знешнепалітычных паўнамоцтваў і абавязкаў паміж ВКЛ і Каронай Польскай. Да кампетэнцыі ВКЛ адыходзілі дыпламатычныя адносіны з Маскоўскай дзяржавай, Швецыяй і часткова Інфлянтамі, Карона падтрымлівала адносіны з астатнімі еўрапейскімі краінамі. Дадзены падзел не быў падмацаваны ні адным дзяржаўна-прававым дакументам, а зыходзіў з геапалітычнага становішча Княства і знешнепалітычных традыцый, якія фарміраваліся некалькі стагоддзяў.

Храналагічныя рамкі працы ахопліваюць вельмі вузкі перыяд – з 1592 і да канца 1596 года. Выбар першай даты абумоўлены тым, што ў канцы 1591 года было падцверджана перамір’е паміж Рэччу Паспалітай і Маскоўскай дзяржавай. Тым самым знешняя палітыка дзяржавы на маскоўскім накірунку набывае новы характар, што было выкарыстана дыпламатычнай службай ВКЛ для вырашэння сваіх знешнепалітычных інтарэсаў. Выбар другой храналагічнай мяжы абумоўлены тым, што ў гэтым годзе Княства актывізавала сваю дыпламатычную дзейнасць, накіраваную на аб’яднанне Рэчы Паспалітай і Маскоўскай дзяржавы, і перад ВКЛ паўстаюць зусім новыя знешнепалітычныя задачы.

Пасля заключэння перамір’я 1591 года паміж Рэччу Паспалітай і Маскоўскай дзяржавай дыпламатыя першай была накіравана на вырашэнне наступных задач: *па-першае*, трэба было забяспечыць мір на паўднёва-ўсходнім накірунку, нейтралізаваць агрэсіўную палітыку Асманскай Імперыі і Крымскага ханства; *па-другое*, працягваць ваенна-палітычнае супрацоўніцтва са Шведскім Каралеўствам, што давала Рэчы Паспалітай козыр у стрымліванні Масквы; *па-трэцяе*, падтрымліваць дружалюбныя сувязі з аўстрыйскімі Габсбургамі, так як гэта стрымлівала Маскоўскую дзяржаву, Крымскае ханства і Асманскую Імперыю ў агрэсіўных планах супраць Рэчы Паспалітай. Важным фактарам для Рэчы Паспалітай былі набегі на дзяржаву казакоў Налівайкі: так, з гэтай нагоды ўмацоўваліся крэпасці і ваенна-тэхнічныя пабудовы паўднёва-ўсходніх рэгіёнаў дзяржавы, у прыватнасці крэпасць у Кіеве [1, с. 36 – 37]. Вядома, што ў 1596 годзе ВКЛ выдаткавала на барацьбу з атрадамі Налівайкі на Украіне 2000 злотых [2, с. 17].

Так, беларускі даследчык У.А. Падалінскі, прааналізаваўшы вальныя соймы Рэчы Паспалітай у 1592 – 1597 гадах, прыйшоў да высновы, што для Вялікага княства Літоўскага ў гэты перыяд былі важнымі «пытанні захавання рэлігійнага міру і забеспячэння знешняй бяспекі краіны». Сярод знешнепалітычных задач даследчык называе стварэнне антытурэцкай лігі, абарону ад татараў і казакоў [3, с. 13].

Фактычна ў гэты перыяд знікае ў двухбаковых адносінах праблематыка выбару адзінага кіраўніка і аб’яднання дзяржаў. Зараз на першы план для дыпламатычнай службы ВКЛ у адносінах да Масквы выходзяць іншыя пытанні. Умоўна іх можна падзяліць на тры групы: першая група пытанняў звязана з працягам прадстаўніцтва і фактычна абаронай знешнепалітычных інтарэсаў Шведскага Каралеўства ў Маскоўскай дзяржаве, другая група пытанняў – з вырашэннем спрэчных памежных пытанняў, трэцяя – з гандлёвымі супярэчнасцямі паміж ВКЛ і Масквой. Спынімся падрабязна на кожнай з пазначаных груп пытанняў.

Шведскі фактар у літвінска-маскоўскіх адносінах. Вялікае княства Літоўскае, зыходзячы са сваіх знешнепалітычных інтарэсаў, надавала вялікую ўвагу Шведскаму Каралеўству. Справядліва выказванне беларускага даследчыка В.І. Пічэты, што знешняя палітыка Рэчы Паспалітай у другой палове XVI – першай палове XVII стагоддзя была звязана з Балтыкай: «Польша стремілася імць в резерве Великое кня-

жество Литовское на случай, если придется вмешаться в военное столкновение за обладание Балтикой» [4, с. 555]. Палітычная эліта Княства ў канцы XVI стагоддзя часам выступала як пасрэднік паміж Масквой і Шведскім Каралеўствам. Гэта яркая праявілася падчас заключэння перамір'я 1591 года, калі прадстаўнікі Княства, падканцлер і пісар, заключылі ад імя Швецыі з Маскоўскай дзяржавай перамір'е на 1 год. У 1591 годзе Швецыя ўдалася падпісаць мірнае пагадненне з Крымскім ханствам, якое па сваёй сутнасці было накіравана супраць Маскоўскай дзяржавы [5, с. 88 – 89]. Ва Усходняй Еўропе адносіны паміж Рэччу Паспалітай і Швецыяй разглядаліся таксама як дынастычны саюз, што ў сваю чаргу стварала пагрозу Маскве. Тым не менш у гэты перыяд паміж Масквой і Стакгольмам было заключана спачатку перамір'е на 2 гады ў 1593 годзе, а потым, у 1595 годзе, Цяўзінскі мірны дагавор, што было выгадна ВКЛ [6, с. 181].

Дыпламатычная служба Княства прымала актыўны ўдзел у рэалізацыі знешнепалітычных інтарэсаў Швецыі шляхам дыпламатычных перагавораў. Да нашых часоў захавалася дыпламатычная перапіска паміж Рэччу Паспалітай і Маскоўскай дзяржавай, якая тычылася Шведскага Каралеўства. Менавіта канцэлярыя ВКЛ ажыццяўляла пасрэдніцкія кантакты паміж Шведскім Каралеўствам і Масквой, бо маскоўскі накірунак быў сферай знешнепалітычных паўнамоцтваў Княства, а вялікі князь ВКЛ Жыгімонт III быў сынам шведскага караля Юхана III (Йохана, Іаана).

У сакавіку 1592 года ў Маскоўскую дзяржаву былі накіраваны літвінскія пасланнікі Марцін Сушкі і Паўла Воўк для вырашэння спрэчных тэрытарыяльных пытанняў [7, с. 21; 8, с. 109]. Дыпламатычная місія ВКЛ была па колькасці асоб сярэдняй: «... а людей с ними 35 человек да 60 лошадей» [7, с. 25]. Разам з дыпламатычнай місіяй у Маскоўскую дзяржаву накіроўваліся літвінскія купцы: «А иж с тым послаником и гонцом его королевское милости водлуг давного обычая люди купецкие с товары своими мели были ехать» [7, с. 27]. Тут цяжка пагадзіцца з расійскім даследчыкам Л.А. Юзефовічам, які сцвярджае, што ў практыцы літвінска-маскоўскіх адносін колькасць дыпламатычнай місіі ў рангу пасланнікаў складала 150 – 200 чалавек: як мы бачым, былі і значна меншыя па колькасці місіі [9, с. 31].

На працягу знаходжання пасланнікаў у дарозе адбывалася перапіска паміж Фёдарам Іванавічам і яго служачымі, з якой мы можам шмат чаго падкрэсліць для разумення тагачаснай міжнароднай палітыкі. Так, маскоўскі цар цікавіўся ў сваіх служачых, ці знаходзіцца яшчэ на троне Жыгімонт III: «А что есте писали к нам, что Жигимонта короля не стало, и вы б к нам о том всякими обычаяи проведав отписали подлинно, да и у посланника б естя, и у гонца, и у их людей о том проведати велели накрепко и проведав отписали к нам» [7, с. 24]. Верагодна, гэта даручэнне было звязана з чуткамі, што кароль пакідае трон, каб заняць трон Шведскага Каралеўства, бо яго бацька быў вельмі хворы.

У другім лісце Фёдар Іванавіч просіць праверыць чуткі ў літвінскіх пасланнікаў аб смерці караля Рэчы Паспалітай: «... и ныне у них король есть ли, и будет нет, и кого они на королевство обирают». Тут жа маскоўскі цар дае загад даведацца, ці ёсць супярэчнасці паміж сенатарамі ВКЛ і Кароны, што магло быць выкарыстана ў дыпламатычнай гульні з Рэччу Паспалітай: «И меж панов ряд полских и литовских ныне розни нет ли, и будет есть и за что» [7, с. 31].

Пасля таго як літвінскія пасланнікі прыехалі да Масквы, служачыя пасольскага прыказа працягвалі выведваць у іх інфармацыю: задавалі пытанні пра міжнародную сітуацыю вакол Рэчы Паспалітай, што думаюць сенатары і шляхта пра караля і вялікага князя, ці хочуць яны абраць сабе новага караля, ці ёсць супярэчнасці паміж сенатарамі краіны, як палітычная эліта Кароны Польскай і ВКЛ ставіцца да знешнепалітычных поглядаў канцлера Кароны Я. Замойскага, ці рыхтуецца дзяржава да вайны з Крымскім ханствам і Асманскай Імперыяй, якія адносіны паміж бацькам і сынам (Жыгімонтам III і Іаанам III) [7, с. 38]. Падчас аўдыенцыі літвінскіх пасланнікаў у Фёдара Іванавіча было ўзнята пытанне парушэння перамір'я паміж Масквой і Шведскім Каралеўствам 1591 года з боку Стакгольма, таму што ВКЛ ад імя Швецыі заключала яго [7, с. 32].

Працягам гэтай дыпламатычнай місіі было тое, што ў ліпені 1592 года на імя караля паступіў ліст ад імя Фёдара Іванавіча, у якім маскоўскі цар абвінавачваў шведскага караля Іаана і караля Жыгімонта III у парушэнні перамірных граматаў 1591 года, а менавіта – у нападзенні з Інфлянскіх тэрыторый (уладанні ВКЛ, Кароны і Швецыі) на Наўгародскі і Пскоўскі ўезды Маскоўскай дзяржавы [10, арк. 182]: «И ныне, мимо договорные записи наших бояр и пословъ и твоихъ Пановъ Рад и пословъ, ис техъ лифлянскихъ городовъ, которые за свеискимъ королем, приходили в нашу землю в Новгородской и во Псковской уездъ воиноу, а с ними были немецкие люди лифлянских и курлянских городовъ, которые за тобою, Жикгимонтомъ королемъ» [11, с. 180; 12, с. 195].

Фёдар Іванавіч патрабаваў ад караля Швецыі спыніць набегі на землі Маскоўскай дзяржавы, а вінаватых наказаць: «И из ливонскихъ городовъ, которые ныне за свеискимъ за Яганом королемъ, ... в Новгородскую и во Псковскую землю, мимо договорныхъ записей ходити не велель и нашимъ людемъ в рубежохъ по всимъ местомъ обидные дела по нашимъ перемирнымъ грамотамъ исправить велель» [11, с. 180; 12, с. 196].

Пасольскі прыказ паведамляў, што Маскоўская дзяржава згодна з пагадненнем паміж прадстаўнікамі ВКЛ і Маскоўскай дзяржавы ў Яноўцах 1591 года таксама выводзіла свае войскі з Фінляндскага Княства, якое было часткай Шведскага Каралеўства: «... что будучи с ними в ответе твои Паны Рада говорили

имъ о том, чтобъ намъ, великому государу, для тебе, на Свейское Королевство и на Финскую землю ратеи своихъ посылати не велити ... » [11, с. 181; 12, с. 196].

У адказе на дадзены ліст (датаваны ў Літоўскай Метрыцы 22 кастрычнікам 1592 г.) кароль гэты канфлікт называе прыдуманым, а ваеннае супрацьстаянне на мяжы Швецыі і Маскоўскай дзяржавы называе вымушаным, паколькі Іаан, кароль Швецыі, абараняў свае межы ад Маскоўскага войска [12, с. 197 – 199]: «ино то сут речи змышленные и неправдивые, кгда жъ люди з городов нашихъ инфлянтскихъ и курлянскихъ, которыхъ мы в держанью естесмо, ... в землю вашу николи не ходили и мы имъ ходити не велимъ. А короля его милости швецкого, пана отца нашего, в каждой справе отступити его милости намъ не годит ся не можемъ» [11, с. 183].

Верагодна, у канцы кастрычніка 1592 года (Метрыка ВКЛ не ўтрымлівае дакладнай даты) у Маскву быў накіраваны пасланнік Княства з мэтай дамовіцца аб тэрміне і месцы заключэння міру паміж Шведскім Каралеўствам і Маскоўскай дзяржавай [12, с. 205]: «абы покои межи его королевскою милости и паньствы его королевское милости а межи тобою и панствы твоими был номовень и постановень ...» [11, с. 191]. Разам з сабою пасланнік павёз ліст, з якога можна шмат цікавага падкрэсліць [11, с. 189 – 192; 12, с. 205 – 208]. Прадстаўнікі ВКЛ у дадзеным дакуменце растлумачваюць, чаму ўмовы перамір'я на 1 год паміж Швецыяй і Масквой не выконваліся з боку Стакгольма: паведамленне аб перамір'і дайшло да караля Швецыі Іаана са спазненнем [11, с. 190].

Жыгімонт III прапаноўваў Фёдору Іванавічу ў бліжэйшы час выслаць вялікіх паслоў на мяжу ў раён паміж Навагародкам (горад у Інфлянтах) і Псковам для заключэння вечнага міру: «... о вечном покою межи Королевством нашимъ дедичнымъ Швецкимъ и межи панствы твоими ... намовляти и становити» [11, с. 191; 12, с. 207]. Такім чынам, Маскоўскай дзяржаве прапаноўвалася заключыць вечны мір са Швецыяй сіламі дыпламатычнай службы Вялікага княства Літоўскага.

Верагодна, гэтага не адбылося толькі таму, што ў лістападзе 1592 года шведскі кароль Іаан памёр і на першы план выйшла абранне новага караля. У пачатку 1593 года для каранацыі на трон Швецыі ў гэту дзяржаву павінен быў ехаць сын Іаана, кароль і вялікі князь Жыгімонт III. З гэтай нагоды 28 ліпеня 1593 года быў напісаны і адпраўлены да Фёдара Іванавіча праз пасланніка ВКЛ Яна Дзевялтоўскага ліст, у якім кароль інфармаваў цара аб ад'ездзе ў Швецыю на каранацыю і прасіў не распачынаць вайну як супраць Шведскага Каралеўства, так і супраць Рэчы Паспалітай [11, с. 192; 12, с. 208].

Трэба адзначыць, што для каранацыі на шведскі трон Жыгімонт III павінен быў прасіць дазволу сойма Рэчы Паспалітай, бо яго ад'езд у іншую дзяржаву мог справакаваць ваеннае ўмяшанне ў справы Рэчы Паспалітай. Так, паляк С. Карнкоўскі выступаў у канцы 1592 года супраць ад'езду караля ў Швецыю, бо існавала верагоднасць, што ён не вернецца назад і ў краіне зноў пачнецца бескаралеўе [13, с. 53]. Асабліва важна, што паездку ў Шведскае Каралеўства Жыгімонта III фінансаваў часткова і літвінскі скарб, які працаваў аўтаномна ад польскага. Гістарычныя крыніцы прыводзяць суму ў памеры 100 000 злотых [2, с. 17]. Аўдыенцыя пасланніка ВКЛ Я. Дзевялтоўскага ў маскоўскага цара, падчас якой прадстаўнік Княства быў запэўнены ў тым, што Маскоўская дзяржава будзе прытрымлівацца ўсіх раней падпісаных пагадненняў як з Рэччу Паспалітай, так і з Шведскім Каралеўствам, адбылася ў верасні 1593 года: «и мы велики государь, ... то перемире деръжим до урочныхъ летъ по перемирныхъ грамотамъ крепко...» [11, с. 195; 12, с. 211].

У сакавіку 1594 года, пасля таго як Жыгімонт III ад'ехаў на каранацыю ў Швецыю, Масква паспрабавала, ведаючы негатыўныя настроі некаторых магнатаў і часткі шляхты Рэчы Паспалітай да Жыгімонта III, пасварыць яго з апошнімі, а магчыма, і рукамі польска-літвінскай апазіцыі дэтранізаваць. Так, ад імя маскоўскіх баяр прыйшоў на імя паноў-рад Рэчы Паспалітай ліст, у якім баяры ўздымалі пытанне наконт таго, што ў лісце, дасланым у 1594 годзе Жыгімонтам III са Швецыі на імя Фёдара Іванавіча, тытул «кароль польскі і вялікі князь літоўскі» стаіць пасля тытула «кароль шведскі, готскі і г.д.», што, па словах баяр, прыніжала Рэч Паспалітую ў міжнародных справах: «И мы вам, брати нашиои любителнои, о томъ объявляемъ а чаемъ того, что такие непригожие дела Жигимонт корол всчинает без ведома и без совету вас, Пановъ Рад Коруны Полские и Великого Княжства Литовского, а по совету швецкихъ думцовъ, а швецкихъ немец передо всею вселенною знатна» [11, с. 198; 12, с. 215]. На думку даследчыка, ідэя пасварыць Рэч Паспалітую і Швецыю прыналежыць Б. Гадунову, які, па мяржаванню айчынных і замежных гісторыкаў, імкнуўся вярнуць назад страчаныя падчас Лівонскай вайны землі, а таксама прытрымліваўся больш хітрай палітыкі адносна заходняй суседкі.

Зразумёўшы сапраўдныя матывы адпаведнага дыпламатычнага ходу, каб пасварыць Рэч Паспалітую і Каралеўства Шведскае, сенатары Рэчы Паспалітай адказвалі баярам маскоўскім, што так вядзецца ў міжнароднай практыцы: тытул той зямлі ставіцца на першае месца, дзе знаходзіцца кіраўнік дзяржавы [11, с. 200; 12, с. 216 – 217]. Сенатары раілі не парушаць раней падпісаных пагадненняў і строга іх прытрымлівацца: «... же великому государу вашему городов у Шведского Королевства доступати и над Шведскою землею промышляти, того мы не зычимъ ... » [11, с. 200; 12, с. 216]. У лісце рэкамендавалася выкарыстаць падрыхтаванае маскоўскае войска супраць туркаў і татараў [11, с. 200; 12, с. 216]. Дадзены ліст быў падрыхтаваны ў канцылярыі ВКЛ і быў падпісаны ад імя Рэчы Паспалітай віленскім ваяводам К. Радзівілам і канцлерам ВКЛ Л. Сапегай [11, с. 199].

У 1595 годзе паміж Шведскім Каралеўствам і Маскоўскай дзяржавай быў падпісаны Цяўзінскі мірны дагавор. Трэба адзначыць, што па дагавору горад Нарва адыходзіў да Маскоўскай дзяржавы, а мяжа паміж Маскоўскай дзяржавай і Швецыяй у Інфлянтах праходзіла па рацэ Нарва. Дадзеная акалічнасць негатыўна ўплывала на ВКЛ, паколькі па перамер'ю 1591 года Нарва павінна была адысці да сумеснага ўладання Кароны Польскай і Вялікага Княства. Тым не менш Цяўзінскі дагавор не быў ратыфікаваны як Жыгімонтам III, так і Фёдарам Іванавічам; верагодна, з боку Рэчы Паспалітай на дадзенае рашэнне ўплывалі магнаты, якія мелі інтарэс да пазначаных спрэчных тэрыторый [14, с. 82 – 83].

Маскоўская дзяржава неадрыўна сачыла за тым, што адбывалася у 1596 годзе, спрабуючы знайсці слабыя бакі ў Рэчы Паспалітай. З мэтай даведацца аб магчымай дэтранізацыі Жыгімонта на троне, паколькі грамадзянская вайна ў Швецыі давала вялікую верагоднасць адпаведным падзеям, 10 ліпеня 1596 года да Рэчы Паспалітай быў высланы маскоўскі пасол Афанасій Разанаў. Дабраўшыся да Варшавы маскоўскі пасол даведаўся, што гэта няпраўда, а значыць элекцыя прадстаўніка Масквы на трон Рэчы Паспалітай сама сабою адпадала [15, с. 22].

Спрэчныя памежныя тэрытарыяльныя пытанні паміж ВКЛ і Маскоўскай дзяржавай. Нягледзячы на тое, што перамер'е 1591 года паміж Рэччу Паспалітай і Маскоўскай дзяржавай прадугледжвала вырашэнне спрэчных памежных тэрытарыяльных пытанняў, зняць поўнасцю з павесткі дня дадзеную праблему не ўдалося. Гэта было звязана з тым, што ў тагачасных міжнародна-прававых умовах было вельмі складана правесці дакладную мяжу паміж Каронай Польскай і ВКЛ, з аднаго боку, і з Маскоўскай дзяржавай, з другога. Хаця перамер'е 1591 года і канкрэтызавала мяжу паміж дзяржавамі, пералічваючы лінію памежных гарадоў і мястэчак, але маленькія гарады і вёсачкі заставаліся па-за ўвагаю дыпламатаў, і фактычна мяжа не бала дэмаркавана, калі гаварыць сучаснай мовай. Больш таго, мясцовыя ўлады з абодвух бакоў імкнуліся парушыць тэрыторыю свайго суседа, што было падмацавана эканамічнымі матывамі.

Тэарэтычна падпісаная пагадненні ў пачатку 1590-х гадоў прадугледжвалі вырашэнне дадзеных пытанняў шляхам стварэння сумеснай памежнай камісіі, якая на месцы павінна была правесці дэмаркацыю, на практыцы ж дадзеная норма не выконвалася. Трэба адзначыць, што за перыяд 1592 – 1596 гадоў толькі паводле афіцыйнай дыпламатычнай перапіскі Масквы з ВКЛ можна налічыць некалькі дзесяткаў спрэчных тэрыторый і гарадоў паміж краінамі, якія ў геаграфічным плане размяшчаліся ад Інфлянтаў на поўначы і да Крымскага ханства на поўдні. Часам памежныя непаразуменні правакавалі буйны міжнародны канфлікт, які вырашаўся паміж дзяржавамі толькі на ўзроўні вышэйшай палітычнай эліты абедзвюх дзяржаў. Час ад часу дзяржаўная мяжа парушалася з мэтай захопу палонных і маёмасці. Пазначанае кола міждзяржаўных праблем і павінна была вырашаць дыпламатычная служба ВКЛ.

Так, 8 лютага 1592 года на імя маскоўскага цара Фёдара Іванавіча быў накіраваны ліст праз ганца ВКЛ Марціна Сушкага з просьбаю адпусціць на волю ротмістра Темрука Сямёнавіча Чэрскага, які быў схоплены годам раней казакамі, і без выкупу яго не аддавалі. У лісце гаварылася: «... і ты бы пры том гонцы нашом помененых князеи Черкаских зыскати и при немь волно до отчины их пустити велель ...» [11, с. 173].

У маі 1592 года цар звяртаўся да Жыгімонта III з крыўдаю на парушэнне як з боку Кароны, так і з боку ВКЛ дзяржаўнай мяжы. У прыватнасці, называліся месцы парушэння мяжы: Веліжская воласць, Пскоўскі ўезд, Луцкі, Невельскі ўезд, Тарапецкі і Чарнігаўскі ўезды [12, с. 191 – 193]: «А вступаюцца в наши земли за рубежь переходя и задоры нашим людям чинят ваши люди во многих местех перемирные грамоты и порубежнымъ нашимъ людем обиди и насильства многие чинят ...» [11, с. 176 – 177].

Маскоўскі цар гарантаваў у сваю чаргу выкананне парубежных палажэнняў перамер'я 1591 года [12, с. 192]: «... и мы рубежи держимъ по прежнему и вступати ся через перемирные грамоты в рубежахъ не велим, и твоим порубежным людем задоровъ и обид никоторых чинити не велимъ» [11, с. 176].

Паводле перамер'яных грамат забаранялася на дзяржаўнай мяжы будаваць новыя гарады і крэпасці, што магло б парушыць парытэт сіл паміж дзяржавамі: «А новыхъ местъ нигде не поседати и городовъ не ставити ...» [11, с. 178; 12, с. 193]. Так, аршанскі староста А. Сапега пасля будаўніцтва Маскоўскай дзяржавы такога горада ў Смаленскім уездзе, звярнуўся да мясцовых улад з патрабаваннем узгадніць дадзенае будаўніцтва з уладамі ВКЛ: «чтобъ мы того города в перемирное время мимо перемирныхъ грамот ставит не велели, покаместа с вами о томъ обошлем ся» [11, с. 178].

У ліпені 1592 года накіраваў цар да Рэчы Паспалітай ліст, падобны папярэдняму. У ім пералічваліся канкрэтныя мястэчкі і гарады, з якіх на тэрыторыю Маскоўскай дзяржавы рабіліся набегі з захопам маёмасці. Вось толькі некалькі вытрымак з Літоўскай Метрыкі [12, с. 194]: «А изъ Юрева Ливонского во Псковском уезде половиною селомъ Выбовки и деревнями завладела. А из Витебска и Усвята, из Велижа, вступаюцца в Луцкой уездъ, в село в Огрызлово з деревнями, ... дети боярскихъ ... ограбя выбили вонъ» [11, с. 179].

У дыпламатычнай практыцы таго часу сустракалася наўмысная падмена перамер'яных грамат і лістоў. У дадзеным лісце Фёдар Іванавіч называе Ругодзіў (Нарва) горадам Шведскага Каралеўства, хаця мы ведаем, што сам канцлер ВКЛ Л. Сапега ў Янаўцах (снежань 1591 г.) настойваў і дабіўся, каб дадзены горад перайшоў пад уладу ВКЛ [11, с. 180].

Трэба сказаць, што падобная дыпламатычная рыторыка захоўвалася і з боку Рэчы Паспалітай. Дыпламаты Княства настойвалі на тым, што спрэчныя тэрыторыі заўжды, яшчэ са стэфанавых часоў, належалі ВКЛ. Так, у лісце на імя цара ад 22 кастрычніка 1592 года паведамлялася, што Веліжская воласць заўжды адміністрацыйна адносілася да горада Таропца, які быў літвінскім горадам: «... Торопец город исконивековъ был великихъ князей литовских и к Великому Князству Литовскому завжды належалъ ...» [11, с. 182; 12, с. 197]. За ваенныя сутычкі на мяжы прадстаўнікі Княства ўскладвалі віну на маскоўскі бок, таму што літвіны толькі баранілі свае вёскі і гарады ад нападзенняў і ад несанкцыянаванага будаўніцтва гарадоў і крэпасцей: «Ино што пишешъ о задорах и зачепках розных вкладаючи на люди наши, то все нашим паньствамъ и людем от ваших людеи делаетца, бо ваши люди з Смоленска, с Торопца, с Чернегова, с Путивля и з ынъшых городов украинныхъ через давные границы в наши земли вступают ся, города ставити и слободы закладати хотели ...» [11, с. 182; 12, с. 198].

У дыпламатычных дакументах з боку ВКЛ апісваюцца канкрэтныя выпадкі нападу з боку Маскоўскай дзяржавы на гарады і мястэчкі Княства. Так, у лісце паноў-рад ад 23 кастрычніка 1592 года на імя маскоўскіх баяр паведамлялася аб такім нападзенні на шляхціча ВКЛ: «... яко жъ недавныхъ часовъ люди господаря вашого собравши ся и в землю его королевское милости, господаря нашего, воиноу безвестно впадши в Любецкомъ уездзе шляхтича одного Нолника окрутне забили и замордовали, сына его и зо всею челядью до везенья были взяли ...» [11, с. 188; 12, с. 204].

Сенатары патрабавалі ад маскоўскіх баяр выканання папярэдніх дагавароў і пакарання вінаватых: «Вы бы тежь, братя наша, того стерегли и бороили, абы зъ стороны его милости господаря вашого люди его милости своволне через границы въ паньства его королевское милости господаря нашего не входили, кривдъ, утисковъ и зачепокъ жадных людемъ его королевское милости не чинили, а о то, што се до сих месьт стало, абы справедливост была учинена» [11, с. 189; 12, с. 205].

Гандлёвая праблематыка ў дыпламатыі ВКЛ і Маскоўскай дзяржавы. У канцы XVI стагоддзя Вялікае княства Літоўскае актыўна развівала гандаль амаль з усімі еўрапейскімі дзяржавамі, што было звязана з выгядным геаграфічным палажэннем Княства, спрыяльнай міжнароднай сітуацыяй вакол Рэчы Паспалітай і бурным развіццём самой гаспадаркі ВКЛ. Менавіта пасля заключэння Ям-Запольскага перамір'я купцы абедзвюх дзяржаў узялі двухбаковы гандаль на новы, больш высокі, узровень.

Бурнаму развіццю гандля паміж краінамі спрыяла таксама магдэбургскае права літвінскіх гарадоў. Як прыклад, у 1588 годзе магдэбургскае права атрымаў Магілёў. Вось урывак з граматы Жыгімонта III: «... дабы соизволили мы, по особливой своей Королевской милости и власти, утвердить какъ Магдебургское право, такъ льготы и все примушества, дарованныя сему городу и жителямъ его предками нашими, а наиначе Королемъ Стефаномъ» [16, с. 46]. У 1588 годзе Кароль Рэчы Паспалітай падцвердзіў Магдэбургскае права за Кіевам [17, с. 446].

Беларускі гісторык В.І. Мялешка ў сваёй манаграфіі, прысвечанай гандлёвым сувязям Магілёва з гарадамі Польшчы і Прыбалтыкі, адзначае, што ў канцы XVI – пачатку XVII стагоддзя гандлёвыя сувязі Магілёва былі з некалькімі дзесяткамі гарадоў Маскоўскай дзяржавы [18, с. 61].

Рускі гісторык М.І. Кастамараў сцвярджае, што ВКЛ у канцы XVI стагоддзя па гандлю займала другое месца ў Вялікім Ноўгарадзе пасля фламандцаў, трэцяе месца ў Пскове і першае месца ў Маскве. Варотамі для гандлю ў Маскоўскую дзяржаву быў Смаленск [19, с. 210 – 211].

Літвінскія купцы гандлявалі ў многіх рэгіёнах Маскоўскай дзяржавы, адпаведным чынам мясцовыя ўлады рэгулявалі гандаль з ВКЛ. Так, ва Устаўной грамаце мытнай пошліны Вялікага Ноўгарада спецыяльна для літвінаў устанаўлівалася мытная пошліна: «А приедет литвин и всякой иноземец с товаром с каким ни буди, и таможником у них имати по старине тамгу со всякого товару с рубля Новгородского по семи денег по новгородскую. Да у них же имати с саней по алтыну» [20, с. 20].

Ва Устаўной грамаце канкрэтна прапісвалася пошліна на канкрэтны тавар: «А литвин и всякой иноземец взвесит мед, или икру, или иное что взвесит, и пудовщиком у них имати по старине, з продовца с рубля по две деньги, а с купца с рубля по две денги же» [20, с. 22].

Па словах беларускага даследчыка Л.С. Абэцэдарскага, літвінскія купцы ў Маскоўскую дзяржаву накіроўваліся па двум маршрутам: першы – Смаленск – Орша – Барысаў – Слонім – Брэст; другі – Смаленск – Орша – Барысаў – Лагойск – Маладзечна – Крэва [21, с. 17].

Развіццё двухбаковых гандлёвых адносін стварала адначасова і шмат праблемных пытанняў, якія трэба было своечасова вырашаць на міждзяржаўным узроўні. Да супярэчнасцей у сферы гандлёвых зносін можна назваць праблему свабоды перамяшчэння купцоў, бяспека і недатыкальнасць купцоў, свабода набыцця маёмасці ў другой дзяржаве, фарміраванне мытных пошлін, пакаранне купцоў у замежнай краіне ў выніку парушэння імі парадку ў гэтай дзяржаве і г.д.

Трэба адзначыць, што паміж дзяржавамі ў другой палове XVI стагоддзя была сфарміравана дагаворна-прававая база для рэгулявання гандлёвых пытанняў. Амаль кожнае пагадненне і кожны дыпламатычны ліст паміж краінамі ўтрымліваў адпаведныя палажэнні, хаця шматлікасць дамоўленасцей не здымала супярэчнасцей з парадку дня. Так, у тэксце перамір'я 1591 года гаварылася: «А купцомъ твоим изо всихъ твоихъ земель во все наши земли прыехати и зо всякимъ товаром и торговати на всякий товар. А приехати имъ и отехати доброволно без всякихъ зачепокъ» [11, с. 120; 12, с. 185].

Згодна з вышэйказаным трэба не пагадзіцца з Л.С. Абэцэдарскім, які сцвярджае, што «... конфликтные дела ... отражают единичные случаи нарушения русско-белорусской торговли и не могут объективно характеризовать ее, потому что такие случаи были не правилом, а исключением» [21, с. 9].

Цяжка пагадзіцца з беларускім даследчыкам В.І. Бобышавым, які сцвярджае, што ў другой палове XVI стагоддзя дыпламатычныя кантакты паміж ВКЛ і Маскоўскай дзяржавай у сваёй большасці былі накіраваны на падпісанне міру альбо перамір'я, а іншыя пытанні заставаліся па-за ўвагаю канцэлярыі ВКЛ [23, с. 46].

Перыяд 1592 – 1596 гадоў багаты на дыпламатычную перапіску паміж ВКЛ і Масквой менавіта па гандлёвай праблематыцы. Афіцыйныя дакументы двухбаковай перапіскі знаходзяцца ў кнігах Літоўскай Метрыкі № 593 і № 594, а таксама ў архіве РДАСА у Маскве (фонд 79, кнігі 22 і 23). Часткова 22 кнігу 79 фонда апублікаваў савецкі даследчык Г.М. Анпілагаў у 1967 годзе. У дадзеным даследаванні нас цікавяць спрэчныя двухбаковыя пытанні, альбо скаргі, якія праходзілі праз канцэлярыю ВКЛ і маскоўскі прыказ.

Так, ад 28 студзеня 1592 года на імя Фёдара Іванавіча праз пасланніка ВКЛ П. Воўка быў дасланы ліст, у якім ішла справа аб парушэнні правоў літвінскіх купцоў, якія гандлявалі ў Маскоўскай дзяржаве, а канкрэтна пад рускім горадам Дарагабуж іх пабілі і пасадзілі ў турму, а тавары канфіскавалі [12, с. 186 – 187]: «То какъ в томъ часе дошла насъ ведомость певная, же ты подданныхъ нашихъ, людеи купецкихъ, вильневцовъ, видьблянъ, могилевцовъ из ынъшихъ многихъ мест паньства нашего Великого Князства Литовского, которые при послехъ нашихъ великихъ с товарми своими до паньства твоего приехавшы а не спродаши товаровъ для торговли позостали ... » [11, с. 171; 12, с. 186]. Размова ішла пра тых купцоў, якія накіраваліся ў Маскоўскую дзяржаву разам з вялікім пасольствам Рэчы Паспалітай падчас заключэння перамір'я 1591 года. Не рэалізаваўшы цалкам свае тавары, яны засталіся ў Маскве, а вялікія паслы пакінулі іх, ад'ехаўшы на радзіму. Вяртаючыся ў ВКЛ, літвінскія купцы па смаленскай дарозе імкнуліся рэалізаваць свой тавар, дзе пад Дарагабужам і здарыўся канфлікт [11, с. 171; 12, с. 186].

У дадзеным дыпламатычным лісце ВКЛ патрабавала ад уладаў Маскоўскай дзяржавы выпусціць зняволеных купцоў, выплаціць за страты і пакараць служачых, якія гэта зрабілі: «... ажъ тыхъ всихъ подданныхъ нашихъ, людеи купецкихъ, зов сими ихъ маестнностями и з нагородою ранъ, збитя, зельживости, шкод и утратъ ихъ, до панствъ нашихъ доброволне выпустити велишь и за прежнее шкоды, от отца твоего поделанные, нагороду подданнымъ нашимъ учинишь и тыхъ людеи твоихъ, которые то неслушне и непристойне над подданными нашими поделали и некоторых з нихъ насмерть забили, на горле карати велишь» [11, с. 172; 12, с. 187].

Гандлёвая тэматыка была непасрэдна ў кампетэнцыі ВКЛ, вышэйшыя дзяржаўныя чыноўнікі Княства напрамую дасылалі лісты да чыноўнікаў свайго рангу ў Маскву. Так, праз літвінскага ганца П. Воўка быў накіраваны ліст ад імя віленскага ваяводы К. Радзівіла і канцлера ВКЛ Л. Сапегі непасрэдна Б. Гадунову (датаваны 15 лютым 1592 г.), у якім было шмат палажэнняў аб свабодным гандлю. Цікава, што пры вырашэнні гандлёвых супярэчнасцей, літвіны ў дадзеным лісце спасылаліся на перамір'е 1587 года, якое было заключана прадстаўнікамі Княства [7, с. 54]. Сутнасць патрабаванняў літвінаў можна ўмоўна выдзеліць у некалькі блокаў пытанняў: памежныя тэрытарыяльныя спрэчкі; гандлёвыя перашкоды; незаконнае ўтрыманне людзей; патрабаванні літоўскіх купцоў вярнуць тавары і грошы, якія былі адабраны пры Іване IV [7, с. 55 – 57]. 26 красавіка 1592 года літвінскі пасланнік прыехаў у Маскву, а ў маі 1592 года П. Воўк быў прыняты царом, дзе і быў зачытаны ліст са скаргамі [7, с. 59].

Адказ цара прадстаўнікам ВКЛ мы можам даведацца праз дыпламатычны ліст, які быў накіраваны праз П. Воўка як у Варшаву, так і ў Вільню [11, с. 173 – 178; 12, с. 188 – 193]. Наконт дарагабужскага канфлікту з купцамі ВКЛ узгадвалася, што літвінскія купцы вінаваты самі, паколькі самавольна пакінулі горад Дарагабуж без дазволу на тое мясцовых улад, за што і былі затрыманы: «... и они своимъ самоволственнымъ обычаемъ нашего указу не послушали, в Дорогобуже постоят не похотели, а поехали сильно самоволствомъ ... » [11, с. 175; 12, с. 190]. У лісце падкрэслівалася, што для разбору дадзенага канфлікту быў высланы ў Дарагабуж Іван Мясны, які дакладваў у Маскву, што ўсе літвінскія купцы здаровы, а тавар ім вярнулі назад: «... что у нихъ жывотовъ и товаровъ ничего не пропало, все цело имъ отдано ...» [11, с. 176; 12, с. 191]. Больш таго, літвінскім купцам дазволілі свабодна гандляваць у Смаленску, пасля чаго яны ад'ехалі да радзімы: «... и в Смоленске имъ по ихъ челобитю торговатъ велели по их воле. А как они исторговали ся в Смоленске, и мы ихъ отпустит из Смоленска со всеми ихъ товары велели» [11, с. 176; 12, с. 191]. Фёдар Іванавіч прасіў Жыгімонта III прасачыць, каб больш такога самавольства не паўтаралася, а таксама патрабаваў прытрымлівацца заключаных раней пагадненняў [11, с. 176; 12, с. 191]. З дадзенага дыпламатычнага дакумента можна даведацца пра рэгіёны Маскоўскай дзяржавы, якія актыўна гандлявалі з ВКЛ: «... торговымъ людемъ москвичемъ, псковичемъ, новгородцемъ, смолняномъ, беляномъ, торопчаномъ, вязмичемъ и северскихъ городовъ ... » [11, с. 176; 12, с. 191].

22 кастрычніка 1592 года ў лісце Рэчы Паспалітай на імя Фёдара Іванавіча пацвярджалася права купцоў з абодвух бакоў весці свабодны гандаль [11, с. 197 – 198]: «... купецкимъ людемъ мы завжды в панствахъ нашихъ доброволне куды хотятъ ездити торговати позволяемъ, мыта и пошлины от нихъ брати не велим ... » [11, с. 183]. Разам з тым дыпламатычная служба ВКЛ звяртала ўвагу маскоўскіх улад на сістэматычнае парушэнне з боку Масквы гандлёвых правіл [11, с. 183; 12, с. 198].

У ліпені 1593 года ў Маскву быў накіраваны літвінскі пасланнік Я. Дзевялтоўскі, сярод шматлікіх дыпламатычных паручэнняў якога было заданне паспрабаваць угаварыць Маскву вярнуць адабраную маёмасць літвінскіх купцоў Зянона Зарэцкага, Лукаша Мамоніча і інш. за вялікі перыяд, ад часоў Івана IV і да пачатку 1590-х гадоў [11, с. 193; 12, с. 209]. Трэба адзначыць, што заступіцца за купца праз дыпламатычную службу ВКЛ магла толькі магутная магнацкая альбо шляхецкая групоўка, купцы меншага рангу заставаліся па-за ўвагаю дыпламатаў.

Чым закончылася дадзеная дыпламатычная акцыя, можна даведацца з ліста ад верасня 1593 года на імя Жыгімонта III [111, с. 194 – 196; 12, с. 210 – 212]. У ім гаворыцца, што пытанне з літвінскімі купцамі даўно ўжо вырашана, аб чым паведамлялася сенатарам ВКЛ: «... о тех купецкихъ товарехъ ответъ учиненъ и писмо давано, да и Паном Радамъ наши послы, будучи в Литве, писмо давывали ... » [11, с. 195; 12, с. 211]. Паведамляецца, што за ўзятыя тавары літвінскім купцам была кампенсация [11, с. 195; 12, с. 211]. Са свайго боку Маскоўская дзяржава называла парушэнні праваў маскоўскіх купцоў з боку польска-літвінскіх улад: «... которые обиды учинились в перемирные лета нашимъ людем от ваших людеи в немецкихъ городех, въ Юреве Ливонском и в ьныхъ городех ... не исправлены» [11, с. 195; 12, с. 211]. У канцы ліста Фёдар Іванавіч гарантаваў са свайго боку свабоду гандлю купцам Рэчы Паспалітай [11, с. 196; 12, с. 212]. Дыпламатычныя лісты, накіраваныя ў Маскоўскую дзяржаву з канцылярыі ВКЛ у 1596 годзе, таксама ўтрымліваюць шэраг пытанняў гандлёвай праблематыкі [11, с. 201 – 206; 12, с. 217 – 220].

Трэба адзначыць, што існавалі з абодвух бакоў (ВКЛ і Маскоўскай дзяржавы) цэлыя спіскі спрэчных гандлёвых спраў, якія з пераменным поспехам вырашаліся на працягу дзесяцігоддзяў. Дасканальна можна азнаёміцца з гэтымі справамі, прааналізаваўшы з боку Вялікага Княства Літоўскага 593 і 594 кнігі Літоўскай Метрыкі [11, с. 147 – 161; 12, с. 161 – 176], з боку Масквы – 22 кнігу 79 фонда РДАСА [7, с. 78 – 109; 24, арк. 124 адв. – 169 адв.].

Заклучэнне. Пасля падпісання перамір'я 1591 года з Маскоўскай дзяржавай дыпламатычная служба ВКЛ накіравала свае намаганні на вырашэнне наступных задач: працяг прадстаўніцтва палітычных інтарэсаў Стакгольма ў Маскве, вырашэнне спрэчных памежных тэрытарыяльных праблем з Маскоўскай дзяржавай і гандлёва-эканамічных праблем двухбаковых узаемаадносін. Прычынай пераарыентацыі дыпламатыі ВКЛ на вырашэнне вышэйпазначаных праблем было заключанае пагадненне з Масквой і міжнародная сітуацыя ва Усходняй Еўропе, а менавіта дынастычны саюз Рэчы Паспалітай і Швецыі, а таксама знешняя пагроза з боку Асманскай Імперыі і Крымскага ханства. Вялікае Княства Літоўскае і Маскоўская дзяржава ў адпаведных міжнародных умовах былі зацікаўлены ў захаванні становішча статус-кво ў двухбаковых адносінах.

Зыходзячы з таго, што існаваў дынастычны саюз паміж Рэччу Паспалітай і Стакгольмам, дыпламатычная служба Княства была пасрэднікам і прадстаўніком знешнепалітычных інтарэсаў Швецыі ў Маскоўскай дзяржаве, міжнароднага дакумента, рэгулюючага механізм прадстаўніцтва, не існавала, як не існавала і дакумента аб падзеле знешнепалітычных паўнамоцтваў і абавязкаў паміж ВКЛ і Каронай Польскай. У 1592 – 1596 гадах да кампетэнцыі дыпламатыі Княства адыходзілі пытанні прыналежнасці спрэчных тэрыторый і гарадоў паміж Швецыяй і Масквой, падрыхтоўка і ўзгадненне пазіцый па мірнаму дагавору Стакгольма і Масквы, нагляд за выкананнем перамір'я 1591 года, інфармаванне Маскоўскай дзяржавы і Шведскага Каралеўства аб усіх знешнепалітычных змяненнях і г.д.

Пры вырашэнні спрэчных тэрытарыяльных памежных праблем дзяржавы зыходзілі з падпісанага перамір'я 1591 года, а таксама іншых двухбаковых дагавораў. На практыцы палажэнне перамір'я 1591 года аб стварэнні памежных тэрытарыяльных камісій для вырашэння спрэчных пытанняў не дзейнічала. З-за таго, што мяжа не была дакладна прапісана ў пагадненні, большасць канфліктаў было на адрэзку ад Оршы да Інфлянтаў.

Дыпламатычная служба ВКЛ прымала актыўны ўдзел у вырашэнні спрэчных пытанняў, звязаных з маёмаснымі правамі і недатыкальнасцю як літвінскіх, так і замежных купцоў у Маскоўскай дзяржаве. Дадзеная з'ява была звязаная з павелічэннем літвінска-маскоўскага таваразвароту, што назіралася пасля заканчэння Інфлянцкай вайны. Пры вырашэнні гэтых супярэчнасцей ВКЛ абаяралася на палажэнні перамір'я 1591 года, дзе было шмат увагі нададзена дадзенай праблематыцы. Сярод шматлікіх двухбаковых парушэнняў у гэтай вобласці можна назваць: затрыманне купцоў, адабранне да казны тавараў, абмежаванне гандлю на спецыяльна адведзеных тэрыторыях, павелічэнне мытных збораў і г.д.

ЛІТАРАТУРА

1. Архив Юго-Западной России, издаваемый временной комиссией для разбора древних актов, высочайше учрежденной при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. Ч. 3. Т. 1: Акты о казаках (1500 – 1648). Киев: В тип. И. и А. Давиденко, 1862 г. – 433 с.
2. Filipczak-Kocur, A. Skarb litewski za pierwszych dwu Wazów. 1587 – 1648 / A. Filipczak-Kocur. – Wrocław: Wyd-wo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1994. – 120 s.: il. + Aneks (24 s.).
3. Падалінскі, У.А. Прадстаўніцтва і палітычная пазіцыя Вялікага княства Літоўскага на вальных соймах Рэчы Паспалітай у апошняй трэці XVI ст.: аўтарэф. дыс. ... канд. гіст. навук: 07.00.02 / У.А. Падалінскі; Нац. Акад. навук Беларусі. – Мінск, 2004. – 22 с.
4. Пичета, В.И. Белоруссия и Литва XV – XVI вв. / В.И. Пичета. – М.: Акад. Наук СССР, 1961. – 818 с.

5. Скрынников, Р.Г. Россия накануне «смутного времени» / Р.Г. Скрынников. – М.: Мысль, 1985. – 206 с.
6. Платонов, С.Ф. Москва и Запад; Борис Годунов / С.Ф. Платонов. – М.: Богород. печатник, 1999. – 283 с.
7. Анпилогов, Г.Н. Новые документы о России конца XVI – начала XVII в. / Г.Н. Анпилогов. – М.: Изд. Моск. ун-та, 1967. – 541 с.
8. Бантыш-Каменский, Н.Н. Обзор внешних сношений России (по 1800 год) / Н.Н. Бантыш-Каменский. – М.: Тип. Э. Лиснера и Ю. Романа, 1897. – Ч. 3: Курляндия, Лифляндия, Эстляндия, Финляндия, Польша и Португалия. – 319 с.
9. Юзефович, Л.А. «Как в посольских обычаях ведется» [Рус. посол. обычай конца XV – нач. XVII в.] / Л.А. Юзефович. – М.: Междунар. отношения, 1988. – 214, [2] с.
10. Расійскі дзяржаўны архіў старажытных актаў. – Фонд 79. (Зносіны Расіі з Польшчай). – Воп. 1. – Спр. 21.
11. Lietuvos metrika / Lietuvos istorijos institutas. Kn. 593: (1585 – 1604) : Diplomatinių reikalų knyga: Book of diplomatic relations: Księga dyplomatycznych spraw / parengė Algirdas Baliulis, 2009. – 293 с.
12. Lietuvos metrika / Lietuvos istorijos institutas. Kn. 594: (1585 – 1600) / parengė Algirdas Baliulis. – Vilnius: Lietuvos istorijos institutas leidykla, 2006. – 297 p.
13. Kozinski, Z. Źródła do dziejów parlamentaryzmu polskiego w XVI – XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej / Z. Kozinski, Z. Pietrzyk. – Kraków : [Biblioteka Jagiellońska], 2004. – 108 s.
14. Кан, А. Швеция и Россия в прошлом и настоящем / А. Кан. – М., 1999. – 359 с.
15. Malec, J. Szkice z dziejów federalizmu i myśli federalistycznej w czasach nowożytnych / J. Malec. – Kraków: Wyd-wo Uniw. Jagiellońskiego, 1999. – 173 s.
16. Белорусский архив древних грамот / пред. протоиерея И. Григоровича. Ч. 1; худ. Ал. Фролов. – 1824. – 148 с.
17. Муханов, П.А. Сборник Муханова: [документы по русской истории] / П.А. Муханов. – СПб.: в Типографии Эд. Праца, 1866. – 780 с.
18. Мелешко, В.И. Торговые связи Могилева с городами Польши и Прибалтики во второй половине XVI – первой половине XVII в. / В.И. Мелешко // Actobaltico – Slavico / Bialystok, 1965. – Т. II. – 61 – 101 с.
19. Костомаров, Н.И. История Руси Великой: соч. Николая Ивановича Костомарова: в 12 т. / сост. и прим. С.Д. Ошевского. – М.: Мир книги, 2004. – Т. 9: Как жила Россия в старину. – 478, [1] с.
20. Великий Новгород во второй половине XVI в.: сб. док. / Федер. арх. служба России, Рос. гос. арх. древ. актов. – СПб.: Дмитрий Буланин, 2001. – 274, [1] с.
21. Абецедерский, Л.С. Белоруссия и Россия: Очерки рус.-белорус. связей второй половины XVI – XVII в. / Л.С. Абецедерский; под ред. З.Ю. Копыского. – Минск: Выш. шк., 1978. – 256 с.
22. Абецедерский, Л.С. Белоруссия и Россия: Очерки рус.-белорус. связей второй половины XVI – XVII в. / Л.С. Абецедерский; под ред. З.Ю. Копыского. – Минск: Выш. шк., 1978. – 256 с.
23. Бобышаў, В.І. Некаторыя аспекты арганізацыі дыпламатычных перамоў паміж Вялікім княствам Літоўскім і Маскоўскай дзяржавай у другой палове XVI ст. / В.І. Бобышаў // Беларусь і свет: Альманах. Т. 1. – Мінск, 1999. – С. 46 – 53.
24. Расійскі дзяржаўны архіў старажытных актаў. – Фонд 79. (Зносіны Расіі з Польшчай). – Воп. 1. – Спр. 22.

Пасцуніў 08.06.2012

DIPLOMATIC ACTIVITIES OF THE GRAND DUCHY OF LITHUANIA ON THE MOSCOW DIRECTION IN 1592 – 1596 YEARS

S. LASHKEVICH

The article deals with the diplomatic activities of the Grand Duchy of Lithuania on the Moscow direction in 1592 – 1596 years. Relations between VKL and Moscow in these years are characterized by the solution of bilateral problems through peaceful negotiation and some compromises. The author on the basis of sources and literature analysed influence of international factors on foreign policy position of VKL during the considered historical period, studied representation of foreign policy interests of the Kingdom of Sweden in Moscow State, revealed controversial border issues between VKL and the Moscow state, designated trade and economic problems of the relations of the Principality and Moscow. The relations of the Principality and the Moscow state are considered through a prism of interests of litvinsky political elite and necessarily in a context of difficult internal political processes of single federation, and also in a context of the relations of the Rzeczpospolita and the Moscow state.